

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหาร การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่จัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา แบบเข้ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหาร

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหาร

2.1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

2.1.3 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

2.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2.1 หลักการแนวคิดของการบริหาร และการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา

2.2.2 ความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2.3 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา

2.3 การบริหารงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3.1 การบริหารงานวิชาการ

2.3.2 การบริหารงานงบประมาณ

2.3.3 การบริหารงานบุคคล

2.3.4 การบริหารงานทั่วไป

2.4 การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม

2.4.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางฯ พุทธศักราช 2551

2.4.2 กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรแกนกลางอิสลามของสถานศึกษา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การมีส่วนร่วมในการบริหาร

การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการหรือแนวทางที่อิสลามส่งเสริมสนับสนุน ในพระมหาคัมภีร์ อัลกุรอานกำหนดชื่อซูเราะฮ์หนึ่งว่า “ซูเราะฮ์ อัจซุรอ” ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในซูเราะฮ์นี้ถึงผลตอบแทนของผู้ที่นำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้ในการทำงาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

ความว่า : “และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย” (อาละอิมรอน :159)

﴿وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾

ความว่า : “และบรรดาผู้ตอบรับต่อพระเจ้าของพวกเขาและดำรงละหมาด และกิจการของพวกเขามีการปรึกษาหารือระหว่างพวกเขาและเขาบริจาคสิ่งที่เราได้ให้ เครื่องปัจจัยยังชีพแก่พวกเขา” (อัจซุรอ : 38)

นอกจากอายะฮ์ข้างต้นในประวัติศาสตร์อิสลามได้เขียนถึงการนำวิธีการมีส่วนร่วมใช้ในการดำเนินการบริหารรัฐ โดยเฉพาะท่านอุมัร อิบน์ อัลค็อฏฏอบ ท่านชอบรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และนอกจากนี้การมีส่วนร่วมหรือชูรอถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของบรรดาศอฮาบะฮ์ ที่นอกจากจะทำให้เกิดความพึงพอใจและความร่วมมือในระดับสูงแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้มีการสร้างนวัตกรรมทางการบริหารมากมาย โดยเฉพาะในสมัยของท่านคอลีฟะฮ์ อุมัร นวัตกรรมเหล่านี้รวมถึงการสร้างเมืองบัสเราะฮ์และกูฟะฮ์ในประเทศอิรัก และการจัดตั้งกรมต่างๆ เช่น กรมบัญชี และกรมสารนิเทศ ซึ่งทำหน้าที่ในการจัดเก็บและบริหารข้อมูลสารสนเทศ (นิเลาะ แวอูเซ็ง, 2548 : 55)

รุ่ง แก้วแดง (2542 : 277-278) กล่าวถึง แนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และนักวิชาการ ในหนังสือปฏิวัติการศึกษาไทยว่า การจัดการศึกษาเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครองจึงต้องกระจายความรับผิดชอบไปให้ผู้ปกครอง ต้องส่งเสริมให้มีสมาคมผู้ปกครอง (Parent Teachers Association) หรือ PTA ในทุกสถานศึกษาเพื่อให้มีบทบาท ความร่วมมือ ด้านวิชาการกิจการนักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นในการประชุมผู้ปกครอง และผ่านผู้แทน ที่อยู่ในคณะกรรมการโรงเรียน เป็นวิธีที่ให้ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมเพื่อสนองรับ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในมาตรา 8 ได้ระบุถึงการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และ มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดย จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่าง ชุมชน

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหาร

นักวิชาการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมและการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 12-13) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การสร้างพลัง สร้างสรรค์ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประสานประโยชน์ และพัฒนาโรงเรียน อย่างทั่วถึง

สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินิสาร (2545 : 12) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การพัฒนาตามความต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรให้บรรลุจุดมุ่งหมายสำคัญของกระบวนการ คือ ชีดความสามารถของตนในการแก้ปัญหาและทำให้บุคคลรู้จักคิด ทำให้เป็นระบบมากขึ้น

ประกอบ กุลเลี้ยง (2545 : 27) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือ วิธีการบริหารหรือรูปแบบการตัดสินใจ ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานหรือการบริหารมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับ สมยศ นาวิกาน (2545 :1) ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล ให้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหา ผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารให้เข้ากับผู้ได้บังคับบัญชาและผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการตัดสินใจขององค์กร

สมเดช สีแสง (2547 : 229) ได้สรุปความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานทุกระดับ ได้มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการ ภายในขอบเขตหน้าที่ของตน ถือว่าเป็นการบริหารที่ดีและเหมาะสมที่สุดกับคุณสมบัติของมนุษย์ในปัจจุบัน การบริหารแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นหลักการสำคัญของการบริหารแบบใหม่ที่เรียกว่า การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Control หรือ TQC)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2550 : 16) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์กร ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมมือกันในการพัฒนาปฏิบัติอยู่ด้วยความเต็มใจ

พัชรพร ทวยสงฆ์ (2552 : 2-3) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การบริหาร ความหมาย คือ กระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุมการปฏิบัติการ ในองค์กร และการใช้ทรัพยากรอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ กระบวนการทำงานเพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่เป็นผลสำเร็จด้วยการใช้บุคคล และทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุซึ่งเป้าหมายของความต้องการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารในรูปแบบหรือลักษณะของการเปิดโอกาสและให้โอกาสแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์กรมีส่วนร่วมในการกระบวนกรต่างๆของการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ทุกฝ่ายมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เกิดความสามัคคีปรองดองมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความเป็นระเบียบอันเป็นหลักและปัจจัยสำคัญในการทำงาน

2.1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

เฮิร์ส (Hirsch, 1990 อ้างถึงใน สุรพล พุฒคำ, 2544 : 62) ได้สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ด้านดังนี้

1. ด้านบริบท การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่เกิดจากบุคคลในชุมชน ซึ่งมีความใกล้ชิดกับบริบทของชุมชนเป็นอย่างดี ย่อมทำให้การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมมีความถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในชุมชนทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และยังเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้ความสามารถของตนทั้งในด้านความคิดและปฏิบัติอย่างเต็มที่

3. ด้านจิตใจ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในการพัฒนา ย่อมทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตในสังคม

สมเดช สีแสง (2547 : 230) ได้สรุปถึงประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้พนักงานรวมกลุ่มกันใช้ความรู้ความสามารถสติปัญญา และประสบการณ์ของแต่ละคนร่วมกันปรับปรุงงานในหน่วยงานของตนมีข้อดี คือ

1. ผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด และสามารถแก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุดจะแก้ปัญหาได้ถูกต้องที่สุด

2. บุคลากรได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และมีส่วนร่วมในการบริหาร

3. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่าคุณค่า มีความภาคภูมิใจและทำงานเต็มความสามารถ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2550 : 17) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. ช่วยสร้างความสามัคคีรวมพลังของบุคคลในองค์กร

2. ช่วยให้ทราบถึงความต้องการขององค์กรทั้งหมด

3. ช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้น ลดความเฉื่อยชาในการปฏิบัติงานและการย้ายงาน

4. ช่วยลดความขัดแย้งและการต่อต้านจากพนักงานระดับต่ำ

5. ช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงาน และให้สุขภาพจิตของคนในองค์กรดีขึ้น

6. ช่วยเพิ่มผลผลิตในองค์กร

7. สร้างสรรค์หลักการประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในองค์กร

8. ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการบริหารงานใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและทะนุถนอม

9. ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความรู้สึกว่าเข้าเป็นส่วนหนึ่งในองค์กร

10. เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา ในการควบคุมงานให้ลดน้อยลงและทำให้ผลของงานดีขึ้น

จากความสำคัญและประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินกิจกรรมใดก็ตามในองค์กรเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากร และการมีส่วนร่วมในการบริหารนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล

2.1.3 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

สุรพล พุฒคำ (2544 : 62) กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากบุคลากร สามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมเป็นรายบุคคล (2) การมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการ และ (3) การให้พนักงานทุกคนในองค์กรหรือหน่วยงานมีส่วนร่วม

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากผลงาน สามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมได้แก่ (1) การให้คำปรึกษาหารือหรือข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน (2) การเข้าร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน (3) การเข้าร่วมในการปฏิบัติงาน และ (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุมการปฏิบัติงาน

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาภาระงาน สามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมนอกเหนือภาระงานที่ตนรับผิดชอบ และ (2) การมีส่วนร่วมในขอบเขตภาระงานที่ตนรับผิดชอบ

ชร สุนทรายุทธ (2551 : 540) แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วม 4 ประเภท ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือ การกำหนดตามความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) คือ การนำสิ่งที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ 3) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ (Benefits) คือ การคำนึงถึงผลประโยชน์เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation)

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2550 : 91-95) ได้กล่าวถึงรูปแบบขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนดำเนินการ 2) การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม

4) การสร้างกิจกรรม 5) การต่อรองเพื่อดำเนินกิจกรรม 6) การร่วมกันดำเนินการ 7) การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ 8) การร่วมกันรับผลการดำเนินการ

และพุตตี (Putti, 1987 อ้างถึงใน สุรพล พุฒคำ, 2544 : 59) ได้กล่าวถึงรูปแบบการบริหารโดยใช้คณะกรรมการในการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า คณะกรรมการเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำแนวความคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่สูงกว่าพนักงานปฏิบัติ คณะกรรมการจะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งชั่วคราวเพื่อปรึกษาปัญหาเฉพาะหน้า

จากลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารมีหลากหลายรูปแบบ มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ แต่การดำเนินการในรูปแบบต่างๆดังกล่าวนี้ ต่างมุ่งผลสัมฤทธิ์และคุณภาพของผลงานเป็นสำคัญ

2.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการเป็นที่นิยมใช้มากในปัจจุบัน และถือได้ว่า คณะกรรมการเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารที่มีความเหมาะสมในการกำหนดนโยบาย การสร้างความคิดสร้างสรรค์ การติดต่อสื่อสาร การจูงใจ ระบอบประชาธิปไตย การประสานงาน และการให้คำปรึกษาซึ่งเป็นการทำงานที่ไม่ผลัดภาระความรับผิดชอบให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (สมยศ นาวิการ, 2540 : 62) ทั้งนี้ บุญทัน ดอกไธสง (2537 : 72) กล่าวว่า คณะกรรมการจะช่วยในการแก้ไขความขัดแย้ง แนะนำแนวทางปฏิบัติ เสนอแนวความคิด ตัดสินใจ และบริหารกิจการขององค์กร

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 23) กล่าวถึงคณะกรรมการสถานศึกษาว่า หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบด้วยบุคคลที่เป็นผู้แทนจากแหล่งต่างๆของชุมชน ได้แก่ ผู้แทนผู้ปกครองผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่และผู้ทรงคุณวุฒิ

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นคณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้มาทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือและการดำเนินงานด้านต่างๆของสถานศึกษา โดยคณะกรรมการดังกล่าวเป็นตัวแทนที่คัดเลือกมาจากภาคส่วนต่างๆ

2.2.1 หลักการ แนวคิดของการบริหาร และการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา

การบริหารในรูปคณะกรรมการเป็นการบริหารที่กลุ่มบุคคลร่วมกันทำงานที่ต้องอาศัย หลักการและแนวคิดต่างๆ หลายประการมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอิสลาม อัลกุรอานและอัลหะดีษได้กล่าวถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารและการปฏิบัติงาน กล่าวคือผู้ที่ ได้รับการคัดเลือกมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการนั้นเป็นบุคคลที่มีเกียรติ เขาจะต้องดูแล ทำนุบำรุง รักษา และสร้างความเจริญก้าวหน้า จะต้องรับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย จะปล่อยให้ ปล่อยให้ไม่ได้ เพราะหน้าที่ของทุกคนเป็น “อามานะฮฺ (أمانة)” หรือความซื่อสัตย์ที่จะต้องรับผิดชอบ และ อามานะฮฺ ตรงข้ามกับคำว่า “คิยานะฮฺ (حيانة)” หมายถึง การคดโกง หลอกลวง บิดพลิ้ว คำว่าอามานะฮฺ ถูกใช้กับทุกสิ่งทีคนเรามีพันธะสัญญาผูกพันในเรื่องนั้นที่จะต้องดูแลรักษา หรือกล่าวอีกนัย หนึ่งว่าอามานะฮฺเป็นสัญญาว่าจะกระทำตามที่ได้รับมอบหมาย อัลลอฮฺﷻ ทรงตรัสว่า

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾

ความว่า : “แท้จริงอัลลอฮฺทรงบัญชาให้พวกเจ้ามอบคืนของรับฝากแก่เจ้าของเดิม ของมัน และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าจักต้องตัดสิน ด้วยความ ยุติธรรม ทั้งนี้อัลลอฮฺทรงชี้แนะพวกเจ้าไว้อย่างดีแล้ว แท้จริงอัลลอฮฺเป็นผู้ทรงไต่ ยินและผู้ทรงเห็น” (อันนิสาอ : 58)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَحُونُوا أَمْنَتَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

ความว่า : “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! พวกเจ้าอย่าบิดพลิ้วต่ออัลลอฮฺและศาสน ทูตและอย่าบิดพลิ้วต่อ(อามานะฮฺ)ความไว้วางใจ (ที่ผู้อื่นมอบแก่) พวกเจ้า เพื่อ พวกเจ้าจะได้กตัญญู” (อัลอันฟาล : 27)

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ تَحْمِلَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾

ความว่า : “แท้จริงเราได้เสนออะมานะฮฺ (คือหน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆ) แก่
ชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน และแก่ขุนเขา แต่พวกมันปฏิเสธจะแบกรับมันและ
ขยาดกลัวต่อมัน และมนุษย์ได้แบกรับมัน เพราะว่ามันมนุษย์เป็นผู้ธรรมใจอย่างยิ่งนัก”
(อัล-อะหฺซาบ : 72)

ท่านอามูรฺอัยเราะฮฺ رضي الله عنه รายงานว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า

((اِدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ اتَّمَمَكَ ، وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ))

ความว่า : "ท่านพึงต้องซื่อสัตย์รับผิดชอบต่อผู้ที่ให้ความไว้วางใจต่อท่าน และอย่า
บิดพลิ้วแม้กับผู้ที่เคยบิดพลิ้วต่อท่านก็ตาม" (บันทึกโดย Abu Daud : 3535 และ
al-Tirmizi : 1264)

นอกจากอะมานะฮฺหรือความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ต้องทำแล้ว อะมานะฮฺยังเป็นสิ่งที่จะต้องถูก
สอบสวนในวันอาคีเราะฮฺถึงความรับผิดชอบนั้นๆด้วย ท่านอับดุลลอฮฺ อิบน์อุมร์ رضي الله عنه รายงานว่า ท่านรอ
ซูล ﷺ กล่าวว่า

((كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَالْأَمِيرُ رَاعٍ عَلَى رَعِيَّتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ ،
وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ
عَنْهُ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْهُ))

ความว่า : “พวกท่านทุกคนล้วนมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และพวกท่านทุกคนต้องถูก
สอบสวนจากหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น ผู้นำมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน
ในปกครองของเขา และเขาต้องถูกสอบสวนถึงความรับผิดชอบต่อประชาชนด้วย
และบุรุษ (สามี, พ่อบ้าน) มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว และเขา
ต้องถูกสอบสวนถึงความรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัวด้วย และทาสรับใช้มี
หน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อดูแลทรัพย์สินของผู้นาย และเขาจะถูกสอบสวนถึงความ
รับผิดชอบต่อทรัพย์สินนั้นด้วย และสตรี (ภรรยา, แม่บ้าน) มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อ
ดูแลบ้านให้สามี และนางต้องถูกสอบสวนถึงความรับผิดชอบนั้นๆด้วย” (บันทึก
โดย al-Bukhari : 6719)

นักวิชาการกล่าวถึงการบริหารในรูปคณะกรรมการไว้ดังนี้

กมล สุคตประเสริฐ และสุนทร สุนันท์ชัย (2541 : 158) เห็นว่าการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีความคล่องตัวในการบริหารคน บริหารเงิน และบริหารวิชาการ จะต้องมีการจัดการศึกษาที่มาจากประชาชนที่เข้มแข็งเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยเหลือจึงจะทำให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบ กุลเกลี้ยง และสิทธิพร ลิ้มบริบูรณ์ (2545 : 7) กล่าวว่า หากมุ่งหวังประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลของการบริหารโดยองค์คณะบุคคล ต้องใช้หลักการประชาธิปไตยเป็นหลักในการบริหาร ดังนี้

1. ต้องมีหลักเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับหรือกฎหมายต่าง ๆ เป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์คณะบุคคลเพื่อให้กิจกรรมการบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ล่วงเกินหรือละเมิดในสิทธิหรือภารกิจที่เป็นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาหรือฝ่ายครูผู้ปฏิบัติ

2. ต้องมีความรับผิดชอบต่อองค์คณะบุคคลและภารกิจที่ปฏิบัติเพราะการทำกิจกรรม และการใช้ดุลยพินิจ ต้องใช้การปรึกษาหารือ การพบปะหรือการประชุม หากคณะบุคคลไม่มีความรับผิดชอบต่ออาจทำให้กิจกรรมล่าช้าหรือปฏิบัติไม่ได้ตามที่กฎหมายกำหนด

3. องค์คณะบุคคลต้องถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก เพราะองค์คณะบุคคลเป็นตัวแทนของสาธารณะ ทุกฝ่ายคาดหวังในความเป็นกลางและการก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวมในทุกกิจกรรมที่บริหาร

4. มีความบริสุทธิ์ใจต่อภารกิจของหน่วยงานที่เป็นองค์คณะบุคคล ต้องไม่เข้าไปเพื่อแสวงหาอำนาจเพื่อผลประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือพรรคพวก เพราะผลแห่งการบริหารที่ไม่บริสุทธิ์ใจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทุกคนโดยรวม และทำให้ระบบงานด้านต่างๆ ในสถานศึกษาเสียหายไป

การบริหาร โดยคณะกรรมการจะประกอบด้วยบุคคลที่มาจากตัวแทนของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา เป็นการบริหารที่ประยุกต์หลักการประชาธิปไตยมาใช้ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้ (ประกอบ กุลเกลี้ยง และสิทธิพร ลิ้มบริบูรณ์, 2545 : 5)

1. การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมเข้ามาบริหาร โดยผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและไม่เข้าไปควบคุมหรือชี้นำ

2. การเปิดโอกาสให้คณะกรรมการทุกคนมีเสรีภาพในการออกความคิดเห็นและตัดสินใจโดยอิสระ ภายใต้บทบาทที่กฎหมายกำหนด

3. การเปิดโอกาสให้คณะกรรมการทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นกรรมการตัวแทนของฝ่ายใด

4. การเปิดโอกาสให้คณะกรรมการทุกคนได้ร่วมมือกันฉันท์มิตร มีความสามัคคีกลมเกลียว ไม่แบ่งเป็นฝ่ายในคณะกรรมการ

ประกอบ กุลเกลี้ยงและสิทธิพร ลีம்பริบูรณ์ (2545 : 8) กล่าวถึง การบริหาร โดยคณะกรรมการ ต้องใช้หลักสำคัญ ดังนี้

1. การใช้ปัญญาธรรม การบริหารแบบองค์คณะบุคคลยึดถือและให้ความเคารพในความ คิดเห็นของกันและกัน ทั้งความคิดเห็นที่เหมือนกับตนและต่างไปจากตน ทุกคนในองค์คณะบุคคลมี สิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการใช้ดุลยพินิจในการรับฟังความคิดเห็น

2. การใช้คารวะธรรม การบริหารแบบองค์คณะบุคคลต้องเคารพ และให้เกียรติซึ่งกันและ กันตามวัฒนธรรมของสังคม ผู้ที่เข่าว้กว่าก็ให้ความเคารพนับถือแก่ผู้อาวุโส เคารพในมติของที่ ประชุมไม่นำเรื่องที่เป็นข้อยุติในที่ประชุมไปวิพากษ์วิจารณ์ให้เกิดความเสื่อมเสียต่อองค์คณะบุคคล ไม่ ดูหมิ่นเสียงข้างน้อย การบริหารก็จะเป็นไปได้โดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพสูง

3. การใช้สามัคคีธรรม การบริหารแบบองค์คณะบุคคลเป็นการร่วมกันทำกิจกรรมอย่างมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมภาคภูมิใจ ในผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และวิธีปฏิบัติงานของผู้เกี่ยวข้องให้ กลมกลืนกันทุกฝ่าย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า หลักการ แนวคิดของการบริหารและการปฏิบัติงานของ คณะกรรมการสถานศึกษาต้องยึดผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน เนื่องจากผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้มาดำรงตำแหน่งคณะกรรมการสถานศึกษาถือเป็นบุคคลที่ถูกคัดเลือก มาเพื่อเป็นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา ดังนั้น การบริสุทธิ์ใจ และคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมในการบริหารจึงเป็นสิ่งที่คณะกรรมการสถานศึกษาต้องยึดถือ เป็นแนวทางปฏิบัติในการทำงาน

2.2.2 ความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความเป็นมาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสรุปได้ ดังนี้

นับแต่อดีตจนถึง ปี พ.ศ.2428 ศูนย์กลางการศึกษาอยู่ในชุมชนมีบ้าน วัด ร่วมจัดการศึกษา ไม่มีเกณฑ์ระเบียบที่ชัดเจน แต่เป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน หรือในสังคมขณะนั้น

ปี พ.ศ.2428 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงส่งเสริมการศึกษาของไทย ทรงจัดรูปแบบการศึกษาให้มีระบบมีระเบียบปฏิบัติที่แน่นอนมากขึ้นและใน ปี พ.ศ.2452 ได้แต่งตั้ง คณะกรรมการตำบลขึ้น ประกอบด้วยกรรมการ 3 คน คือ กำนันหรือหัวหน้าตำบล 1 คน เจ้าอาวาสวัด ซึ่งเป็นเจ้าคณะหมวดในตำบล 1 รูป และแพทย์ประจำตำบล 1 คน มีหน้าที่จัดตั้งโรงเรียน ทำนุบำรุง หาเด็กเข้าเรียนหาครูมาสอนในโรงเรียน เรียกโรงเรียนที่จัดตั้งใหม่ว่า “โรงเรียนประชาบาล” ซึ่งดำรงอยู่ได้ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชน

ปี พ.ศ.2464 เริ่มกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับรูปของคณะกรรมการ ตั้งแต่เริ่มใช้พระราชบัญญัติการประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 เรียกว่า กรรมการศึกษา

ปี พ.ศ.2524 มีการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการ ศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2525 โดยมีสาระสำคัญ คือ คณะกรรมการศึกษาคัดเลือกจาก ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ศิษย์เก่า พ่อค้า ข้าราชการในพื้นที่เป็นคณะกรรมการจำนวนอย่างน้อย 9 คน แต่ไม่เกิน 15 คน มีการกำหนดวาระและการพ้นจากตำแหน่ง รวมทั้งได้กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน

ปี พ.ศ.2539 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย คณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2539 เนื่องจากมีข้อมูลจากผลการวิจัยมากมายยืนยันว่าการ ดำเนินงานของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษายังไม่เกิดผลสำเร็จ ทั้งด้านการ ดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน ความพึงพอใจในผลงานของตนเอง การให้ คำปรึกษาแนะนำแก่โรงเรียนในการกำหนดแนวทางในการพัฒนา ฯลฯ ประกอบกับกระแสความ ต้องการให้คณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน มากขึ้น

ปี พ.ศ.2540 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่มุ่งเน้นการมี ส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย คณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2539 เพื่อให้เกิดผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรม กระทรวงศึกษาธิการร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จัดการประชุม ทางไกลเรื่องบทบาทคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เผยแพร่ทางสื่อ โทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ศึกษาและได้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

หลังจากคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาได้มีส่วนร่วมในโรงเรียน มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางและผลการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษามากมาย ผลการวิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจ คือ การปฏิบัติงานด้านโครงสร้างเป็นไปตามระเบียบที่กำหนด แต่การปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนเน้นด้านการสนับสนุนการดำเนินงานมากกว่าการร่วมกำหนดนโยบายและการร่วมพัฒนาการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เน้นหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน และการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา รวมทั้งการพัฒนากลุ่มชุมชน ความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถจัดการศึกษาในชุมชนได้ ทำให้กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2543 ที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนหลายฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนในการจัดการศึกษาของชุมชน และมีระเบียบคณะกรรมการสถานศึกษาฉบับแรกที่กำหนดให้ผู้หญิงสามารถเข้ามามีบทบาทในการเป็นกรรมการสถานศึกษา ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสมากขึ้นในการทำงานเพื่อชุมชนและโรงเรียน รวมทั้งทำให้คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทมากขึ้นในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น และจะมีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับนี้อย่างเต็มรูปแบบในปี พ.ศ.2545

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่เห็นความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษา และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา มากที่สุดมุ่งเน้นให้คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้านการบริหาร การจัดการศึกษา ในโรงเรียนมิใช่เพียงแต่การร่วมทุนทรัพย์ แรงงานเท่านั้น เพราะการจัดการศึกษาที่มีชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกับโรงเรียนนั้นจะสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ขั้นตอนและวิธีการสรรหาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยทั่วไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2543 ข้อ 6 และข้อ 7 มีดังนี้

1. ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาชุดปัจจุบัน เพื่อกำหนดจำนวนและสัดส่วนของกรรมการในแต่ละองค์ประกอบว่ามีจำนวนเท่าใด รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้นเท่าใดซึ่งจะต้องน้อยกว่า 7 คน และไม่เกิน 15 คน การกำหนดจำนวน และสัดส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษานั้น ให้คำนึงถึงกรรมการที่เป็นสตรีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกรรมการทั้งหมดนั้น ในกรณีที่ได้พยายามดำเนินการสรรหาตามกระบวนการในข้อ 7 แห่งระเบียบแล้วไม่สามารถสรรหาได้ตามจำนวนและ

สัดส่วนข้างต้นก็ให้ปรับยืดหยุ่นจำนวนกรรมการที่เป็นสตรีได้ ซึ่งอาจมีจำนวนน้อยกว่าหรือไม่มีก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องรายงานเหตุผลความจำเป็นหรือข้อจำกัดในการดำเนินการดังกล่าวให้ผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปทราบในช่วงการเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา

2. ประกาศรับสมัครกรรมการสถานศึกษา ซึ่งเป็น ผู้แทนของผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทนศิษย์เก่า ซึ่งควรมีเวลารับสมัครไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนถึงวันดำเนินการคัดเลือก โดยจัดส่งประกาศไปยังกลุ่มบุคคลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ได้รับทราบอย่างทั่วถึง

3. ดำเนินการคัดเลือกกรรมการสถานศึกษาในองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทนศิษย์เก่า ดังนี้

3.1 กรณีที่มีผู้สมัครมากกว่าจำนวนกรรมการสถานศึกษา ที่กำหนดไว้ในองค์ประกอบใด ให้ผู้สมัครในองค์ประกอบนั้นคัดเลือกกันเองโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เช่น การลงคะแนนเสียง การประชุมตกลง เป็นต้น เพื่อให้ได้กรรมการสถานศึกษาเท่ากับจำนวนที่กำหนดไว้ในองค์ประกอบนั้นๆ

3.2 กรณีที่มีจำนวนผู้สมัครเท่ากับจำนวนกรรมการสถานศึกษา ที่กำหนดไว้ในองค์ประกอบใดก็ถือว่าผู้สมัครในองค์ประกอบนั้นเป็นผู้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกรรมการสถานศึกษา

3.3 กรณีที่มีจำนวนผู้สมัครน้อยกว่าจำนวนกรรมการสถานศึกษา ที่กำหนดไว้ในองค์ประกอบใด ก็ถือว่าผู้สมัครเท่าที่มีอยู่ในขณะนั้นเป็นผู้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกรรมการสถานศึกษาในองค์ประกอบนั้น และให้คณะกรรมการสถานศึกษาชุดปัจจุบันเสนอรายชื่อบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นผู้แทนขององค์กรนั้นจำนวน 2 เท่าของจำนวนกรรมการสถานศึกษาที่ยังไม่ครบตามจำนวนทั้งหมดขององค์ประกอบนั้น แล้วให้บุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อคัดเลือกกันเองโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เช่น การลงคะแนนเสียง การประชุมตกลง เป็นต้น เพื่อให้ได้กรรมการสถานศึกษาเท่ากับจำนวนที่ยังไม่ครบในองค์ประกอบนั้นๆ

3.4 กรณีที่ไม่มีผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกเป็นกรรมการสถานศึกษา ที่กำหนดไว้ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ให้คณะกรรมการสถานศึกษาชุดปัจจุบันเสนอรายชื่อบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นผู้แทนขององค์กรนั้น จำนวน 2 เท่าของจำนวนกรรมการสถานศึกษาที่ยังไม่ครบตามจำนวนทั้งหมดขององค์ประกอบนั้น แล้วให้บุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อคัดเลือกกันเองโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เช่น การลงคะแนนเสียง การประชุมตกลง เป็นต้น เพื่อให้ได้กรรมการสถานศึกษาเท่ากับจำนวนที่กำหนดไว้ในองค์ประกอบนั้นๆ

4. ดำเนินการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกรรมการสถานศึกษาในแต่ละองค์ประกอบประชุมร่วมกัน เพื่อเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 เท่าของจำนวนกรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วให้ผู้บริหารสถานศึกษาและกรรมการสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกใน 5 องค์ประกอบร่วมกันคัดเลือกโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เช่น การลงคะแนนเสียง การประชุมตกลง เป็นต้น เพื่อให้ได้กรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเท่ากับจำนวนที่กำหนดไว้

5. เสนอรายชื่อกรรมการสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกต่อหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอหรือหัวหน้าการประถมศึกษากิ่งอำเภอหรือผู้อำนวยการประถมศึกษากรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณี เพื่อลงนามแต่งตั้งกรรมการสถานศึกษาต่อไป พร้อมทั้งรายงานเหตุผลความจำเป็นและข้อจำกัดในการดำเนินการใดๆที่ไม่เป็นไปตามระเบียบฯ กำหนด

การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวในครั้งแรกให้ดำเนินการภายใน 120 วันนับตั้งแต่ประกาศใช้ระเบียบฯ ครั้งต่อไปให้ดำเนินการภายใน 45 วันนับจากวันครบวาระของคณะกรรมการ

ขั้นตอนและวิธีการสรรหากรรมการสถานศึกษาแทนตำแหน่งที่ว่าง (ระเบียบ ข้อ 12) เมื่อมีกรณีที่กรรมการสถานศึกษาในองค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดว่างลงก่อนครบวาระและมีเวลาเหลืออยู่เกินกว่า 90 วัน ให้สถานศึกษาและกรรมการสถานศึกษาเท่าที่มีอยู่ ดำเนินการให้ได้มาซึ่งกรรมการสถานศึกษาในองค์ประกอบนั้นๆภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ว่างลงโดยดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการเช่นเดียวกับการสรรหากรรมการสถานศึกษาโดยทั่วไป เพียงแต่ดำเนินการเฉพาะในองค์ประกอบที่มีกรรมการศึกษาว่างลงเท่านั้น

ขั้นตอนและวิธีการจับฉลากเพื่อให้กรรมการสถานศึกษาพ้นจากตำแหน่ง (ระเบียบข้อ 10) เมื่อครบกำหนด 2 ปี นับแต่กรรมการสถานศึกษาชุดแรกเข้าดำรงตำแหน่ง ให้สถานศึกษาจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อดำเนินการจับฉลากให้กรรมการสถานศึกษาพ้นจากตำแหน่งจำนวนกึ่งหนึ่งของคณะกรรมการสถานศึกษาทั้งหมด ยกเว้นผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีประวัติความเป็นมา โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2452 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตำบล และต่อมาได้มีพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 โดยเริ่มกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับรูปของคณะกรรมการ และหลังจากนั้นได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการดังกล่าว และปรับปรุงบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาในการบริหารงานในสถานศึกษา

2.2.3 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา

ดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้วว่า คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นตัวแทนที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการดำเนินงานของสถานศึกษา และบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกมาทำหน้าที่นั้นล้วนเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสม ดังนั้น เมื่อได้รับการคัดเลือกให้มาทำหน้าที่ในตรงนี้เขาต้องไม่เพิกเฉยละเลยในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ เพราะการละเลยต่อบทบาทหน้าที่นั้นเป็นสัญญาณของกาลอวสานของโลกนี้ หรือเมื่อผู้ขาดคุณสมบัติและจรรยาบรรณได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่ สำคัญ ทั้งๆที่ไม่มีความเหมาะสม ท่านอานูสุรอยเราะฮ์ رضي الله عنه รายงานว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวว่า

«إِذَا ضَيَّعَتِ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ»، قَالَ: كَيْفَ إِضَاعَتُهَا؟ قَالَ: «إِذَا وَوَسَدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ»

ความว่า : “เมื่อมีการละเลยในหน้าที่รับผิดชอบ ก็จงรอวันเวลาแห่งความพินาศ เสาะหาชะฮาดามว่า การละเลยในหน้าที่รับผิดชอบเป็นอย่างไรหรือ? ท่านตอบว่า เมื่อมีการมอบหมายกิจการหรือหน้าที่ความรับผิดชอบใดๆแก่ผู้ที่ไม่เหมาะสม ก็จงรอเวลาแห่งความพินาศเถิด” (บันทึกโดย al-Bukhari : 59)

นอกจากนี้อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวถึงขอบเขตความรับผิดชอบว่าขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่ที่บุคคลมี และทุกคนมีความรับผิดชอบในสิ่งที่อยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของเขา

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾

ความหมาย : “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรก เพราะเชื้อเพลิงของมันคือมนุษย์ และก้อนหินมีมะลาอิกะฮ์ผู้แข็งแกร่งราวหาญคอยเฝ้ารักษามันอยู่ พวกเขาจะไม่ฝ่าฝืนอัลลอฮ์ ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาแก่พวกเขา และพวกเขาจะปฏิบัติตามที่ถูกบัญชา” (อัลตะฮะอิม : 6)

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับมุสลิม และเป็นหลักการสำคัญในการทำงานเพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นหากมุสลิมคนใดไม่มีความรับผิดชอบต่อการทำงานการปฏิบัติงานของเขานั้นไม่สำเร็จในเวลาที่กำหนดเนื่องจากเขาจะปฏิบัติงานโดยการคำนึงถึงผลประโยชน์ในโลก ดุนยาเท่านั้น

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2545 ได้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดพันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา
2. กำหนดนโยบายการพัฒนา การดำเนินการตามแผนพัฒนา และการประเมินผลงานสถานศึกษา
3. ส่งเสริม สนับสนุนกิจการต่างของสถานศึกษา
4. ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาในด้านการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียน การระดมทรัพยากร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบสานศิลปะ และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
5. ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
6. ให้คำแนะนำและตกลงต่อรองการแต่งตั้งข้าราชการครูหรือครูพิเศษ โดยปรึกษาร่วมกับคณะกรรมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษา
7. ให้คำแนะนำในการแต่งตั้งบุคลากรทางการศึกษาอื่นโดยปรึกษาร่วมกับคณะกรรมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษา
8. กำหนดนโยบายการรับนักเรียนคณะกรรมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษา
9. กำหนดตารางเวลาภาคการศึกษาและตารางสอนตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการและคณะกรรมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษาให้ไว้
10. อนุมัติทางเลือกเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับโรงเรียนภายใต้กรอบของหลักสูตรการศึกษา ระดับชาติและท้องถิ่น
11. อนุมัตินโยบายกิจกรรมร่วมหลักสูตร
12. อนุมัติระเบียบปฏิบัติของข้าราชการครู พนักงานและผู้เรียนตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการและคณะกรรมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษาวางไว้

13. กำหนดแนวปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเพื่อประเมินผลการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในภาพรวม

14. กำหนดแผนการเตรียมสถานศึกษาเพื่อรองรับการประเมินภายนอก

15. ระดมเงินและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นๆ

16. กำกับ ดูแล ควบคุมการใช้จ่ายเงินและการบริหารจัดการกองทุนต่างๆ

17. กำกับ ดูแลการจัดซื้อหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ

18. กำกับ ดูแลการใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค

19. บำรุงรักษาอาคารและสถานที่ตลอดจนทรัพย์สินอื่นๆของโรงเรียน

20. รายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ผู้ปกครองทราบ

21. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

22. ให้บริการแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดขึ้น

23. จัดให้มีกิจกรรมด้านสังคมสันตนาการสุขอนามัยและโภชนาการร่วมกับชุมชน

24. พิทักษ์สิทธิเด็กพิการ ด้อยโอกาส หรือมีความสามารถพิเศษบทบาทและอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐ (2543 : 165-168) คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. ด้านวิชาการ มีหน้าที่ (1) กำหนดหลักสูตรรายวิชา และหลักสูตรวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น (2) กำหนดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ การทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมเป็นผู้สอนหรือผู้ช่วยสอน เสนอแนะวิทยากรและเทคนิคการสอนใหม่ๆ (3) ผลัดสื้อและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และส่งเสริมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ กำหนดเกณฑ์มาตรฐานด้านผู้เรียน และกำหนดเป้าหมายผู้เรียนที่บรรลุตามเกณฑ์มาตรฐาน (4) ตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

2. ด้านการบริหารบุคลากร มีหน้าที่ (1) พิจารณาจำนวนครูต่อจำนวนนักเรียน กำหนดครูเข้าสอนในชั้นเรียน และจัดหาบุคลากรตามที่สถานศึกษาต้องการ (2) กำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่นๆในสถานศึกษา (3) ประเมินผลงานการจัดการเรียนการสอนของครู

3. ด้านธุรการและงบประมาณ มีหน้าที่ (1) สนับสนุนให้การดำเนินงานธุรการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (2) จัดหาทรัพยากรจากภายนอกเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา (3) จัดสรรการใช้งบประมาณทั่วไปและงบประมาณพิเศษที่ได้รับจากภายนอก (4) ตรวจสอบดูแลการใช้งบประมาณปกติ และงบประมาณพิเศษที่ได้รับจากภายนอก

4. ด้านอาคารสถานที่ มีหน้าที่ (1) พัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน และเป็นศูนย์บริการความรู้แก่ชุมชน (2) สนับสนุนให้ชุมชน ใช้สถานที่ของสถานศึกษาเพื่อกิจกรรมของชุมชน

5. ด้านบริการสำหรับนักเรียนและชุมชน มีหน้าที่ (1) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีบริการบริการ ด้านต่างๆ แก่นักเรียนและชุมชน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย กิจกรรมสหกรณ์ การจำหน่ายผลผลิตของ นักเรียน เป็นต้น (2) ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานให้สถานศึกษาเป็นศูนย์บริการด้านวิชาการที่สามารถเชื่อมโยงหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับแหล่งวิชาการในอื่นๆ ได้

6. ด้านแผนงานและโครงการ มีหน้าที่ในการดำเนินงานเกี่ยวกับ (1) โครงการอาหารกลางวัน (2) งานประจำปีของสถานศึกษา (3) กีฬาสีประจำโรงเรียน (4) งานประเพณีตามเทศกาล (5) งานห้องสมุด (6) งานประชาสัมพันธ์ (7) ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ประสานงานหน่วยงานทางด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ให้เข้ามามีบทบาทในสถานศึกษา และสนับสนุนส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาทและอำนาจหน้าที่เป็นผู้กำหนด ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษา ให้คำแนะนำ กำหนดแนวปฏิบัติ บำรุงรักษา รายงานผลการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์ ให้บริการ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถานศึกษา

2.3 การบริหารงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการนำพาสมาชิกของสังคม โรงเรียนสู่การมีชีวิตที่ดีทั้งในโลกนี้และโลกอาคีเราะฮ์ และยังเป็นการระดมใช้ทรัพยากรมนุษย์และวัตถุที่มีอยู่ให้บรรลุสู่เป้าหมายของสถาบันการศึกษา อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ

فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾

ความว่า : “พวกเขาเป็นผู้แบ่งปันความเมตตาแห่งพระเจ้าของเจ้า กระนั้นหรือ? เราต่างหากที่ เป็นผู้จัดสรรการทำมาหากินของพวกเขาระหว่างพวกเขาในการมีชีวิต

อยู่ในบนโลกนี้ และเราได้เจ็ดชูบงคนในหมู่พวกเขาเหนือกว่าอีกบางคนหลายชั้น เพื่อบางคนในหมู่พวกเขาจะเอาอีกบางคนมาใช้งาน และความเมตตาของพระเจ้าของเจ้านั้นดียิ่งกว่าที่พวกเขาสะสมไว้” (อัซซุครุฟ : 32)

การบริหารการศึกษาในอิสลามแบ่งออกเป็นสองมิติหลักด้วยกันคือ มิติที่หนึ่งเป็นการบริหาร และมิติที่สองคือการสอน ซึ่งในมิติแรกผู้บริหารนั้นจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกแก่บุคลากรทางการสอน นักเรียน หลักสูตร และชุมชน โดยวัตถุประสงค์การบริหารการศึกษาอิสลามคือ เพื่ออำนวยความสะดวกและสั่งใช้ทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ให้บรรลุผลซึ่งจุดมุ่งหมายของการศึกษา กล่าวคือ ให้การอบรมบ่มเพาะส่วนที่เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ภายในตัวครูและนักเรียนเพื่อให้เป็นผู้ศรัทธาที่แท้จริง ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ﷻ มีความรู้และมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม มีที่มาจากหลักของอิสลาม 2 แห่ง คือ อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุหัมมัด (ศ็อลฯ)

การบริหารการศึกษาอิสลามจะมีความแตกต่างและมีลักษณะพิเศษคือ มีรากฐานจากความศรัทธาในอัลลอฮ์ﷻและมีการนำเอาหลักการที่มีอยู่ในอัลกุรอานและอัลหะดีษมาใช้ในการบริหาร นอกจากนี้การบริหารการศึกษาเป็นการปฏิบัติที่เป็นอิมานะฮ์อย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้รับผลตอบแทนจากอัลลอฮ์ﷻในวันอาคีเราะฮ์ โดยการบริหารการศึกษาในอิสลามวางอยู่บนหลักคุณธรรมและมาตรฐานแห่งจรรยาบรรณที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ และหลักการการบริหารการศึกษาอิสลาม ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการปรึกษาหารือร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักการที่อิสลามสนับสนุน ดังนั้น ผู้บริหารศึกษามุสลิมจะมีลักษณะที่แตกต่างจากผู้บริหารอื่นในเรื่องการระลึกถึงอัลลอฮ์ﷻ และการแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์

หลักการอิสลามที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษามีหลายหลักการ ดังนี้

1. การเชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ﷻ การบริหารงานที่ประสบความสำเร็จที่แท้จริงนั้นจะต้องให้ความสำคัญต่อหน้าที่การบริหารเพื่อได้มาซึ่งความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ﷻ อัลลอฮ์ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

ความว่า : “และข้ามิได้สร้างญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อเคารพภักดีต่อข้า” (อัซซารียาต : 56)

2. การมอบความไว้วางใจต่ออัลลอฮ์ การมอบความไว้วางใจ (ตะวัักกุล) หลังจากดำเนินการตามแผนจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

ความว่า : “ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้วก็จงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย” (อิซซารียาต : 56)

3. ความรับผิดชอบ และการนิเทศตรวจตรา จะทำให้บุคคลได้คิดใคร่ครวญในสิ่งที่เขาทำว่าเป็นไปตามแนวทางของอิสลามหรือไม่ อัลลอฮ์ﷻ ตรัสว่า

﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾

ความว่า : “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงสอดส่องดูพวกเจ้าอยู่เสมอ” (อันนีสาอ : 1)

﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا﴾

ความว่า : “และพวกเจ้าจงหวั่นเกรงวันหนึ่งซึ่งไม่มีชีวิตใดจะชดเชยสิ่งใดแทนอีกชีวิตหนึ่งได้” (อัลบาคอเราะฮ์ : 123)

4. คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง แบบอย่างที่ดี คือแบบอย่างของท่านนบีﷺ ดังอัลลอฮ์ﷻ ตรัสว่า

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ

رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

ความว่า : “แท้จริงมีรอซูลคนหนึ่งจากพวกท่านเองได้มาหาพวกท่านแล้ว เป็นที่ลำบากใจแก่เขาในสิ่งที่พวกท่านได้รับความทุกข์ยาก เป็นผู้ห่วงใยท่าน เป็นผู้เมตตาผู้กรุณาสงสาร ต่อบรรดาผู้ศรัทธา” (อัตเตาบะฮ์ : 128)

5. ภาวศรัทธาและมนุษย์สัมพันธ์ มนุษย์สัมพันธ์ที่มาจากหลักการศรัทธาอิสลามจะช่วยให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี อัลกุรอานกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศอฮาบะฮ์ว่า

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾

ความว่า : “มุฮัมมัดเป็นรชูดของอัลลอฮ์ และบรรดาผู้ที่อยู่ร่วมกับเขา เป็นผู้เข้มแข็งกล้าหาญต่อพวกปฏิเสธศรัทธา เป็นผู้เมตตาสงสารระหว่างพวกเขาเอง” (อัลฟัดฮฺ : 29)

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

ความว่า : “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงไกล่เกลี่ย ประนีประนอมกันระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวกเจ้า และจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด หวังว่าพวกเจ้าจะได้รับความเมตตา” (อัลหุญรอต : 10)

6. การปรึกษาหารือ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

ความว่า : “และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแด่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย” (อาละอิมรอน : 159)

﴿وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾

ความว่า : “และบรรดาผู้ตอบรับต่อพระเจ้าของพวกเขาและดำรงละหมาด และกิจการของพวกเขามีการปรึกษาหารือระหว่างพวกเขาและเขาบริจาคลังที่เรานำมาให้ เครื่องปัจจัยยังชีพแก่พวกเขา” (อิซซุรอ: 38)

การบริหารสถานศึกษานั้นจะต้องมีผู้บริหารคอยดูแลกำกับกับการปฏิบัติงานให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุผลสำเร็จที่คาดหวัง คือ ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะตามจุดหมายของหลักสูตร และสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามมาตรา 6 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้การกำหนดให้กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไปตามมาตรา 39 ไปยังสถานศึกษา

โดยตรง ดังนั้นรูปแบบการบริหารจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยใช้การบริหารโรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปรับปรุงคุณภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษารวมทั้งบิดามารดาผู้ปกครองและชุมชนในการบริหารสถานศึกษามีการแข่งขันด้านคุณภาพและการใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ (ณรงค์ สรรพศรี และคณะ, 2545 : 8)

การบริหารงานในสถานศึกษาหากจำแนกตามอำนาจหน้าที่ของการบริหารสถานศึกษาสามารถจำแนกแบ่งส่วนงานได้ในหลายวิธีหรือ หลายด้าน ซึ่งนักวิชาการและองค์กรหรือหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษาได้มีการจัดแบ่งแตกต่างกันไปในหลายลักษณะ ตามสภาพและเหตุผลต่างๆ อย่างไรก็ตามการพิจารณาถึงขอบข่ายหน้าที่การบริหารในสถานศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ระบุไว้ในมาตรา 39 มี 4 ด้านคือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยมีรายละเอียดและสาระสำคัญดังนี้

2.3.1 การบริหารงานวิชาการ

การบริหารวิชาการเป็นงานที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้วัดที่สำคัญถึงความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหาร

ประเทือง สังข์นาค (2545 : 18) ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับสถานศึกษาเพราะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของการศึกษา กระบวนการบริหารงานวิชาการจะเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนตั้งแต่การวางนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนา การจัดดำเนินการสอน การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา และการวัดผลและประเมินผล ส่วนปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545 : 7) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาเพราะจุดมุ่งหมายของการบริหารสถานศึกษา คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานการศึกษา และพิชัย เสงี่ยมจิตต์ (2542 : 3) การบริหารงานวิชาการเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์ที่จะนำทรัพยากรในการบริหารมาประกอบกันตามกระบวนการบริหารในการจัดกิจกรรมการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

กล่าวโดยสรุปการบริหารวิชาการ คือ การจัดการผสมผสานทรัพยากรและกิจกรรมทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ส่วนขอบข่ายงานวิชาการนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้แบ่งขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 33)

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

1.1 ศึกษาวิเคราะห์ เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น

1.2 วิเคราะห์ สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

1.5 นิเทศการใช้หลักสูตร

1.6 ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

1.7 ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2.1 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ ตามสาระแต่ละหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่างๆให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัด

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

2.3 จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่างๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตรเช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่นๆตามความเหมาะสม

2.4 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน

1.1 กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

1.2 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และการประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติและผลงาน

1.4 จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่นๆตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

1.5 พัฒนาเครื่องมือและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

4.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารการจัดการและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

4.2 ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แต่ละกลุ่มการเรียนรู้ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น

5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

5.1 ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ

5.2 ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

5.3 จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางาน
ด้านวิชาการ

5.4 ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรม และ
เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครั
องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

5.5 การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

6.1 สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งใน
สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

6.2 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครั
องศ์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

6.3 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสาน
ความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครั
องศ์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
ในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

6.4 ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้

7. การนิเทศการศึกษา

1.1 จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

1.2 ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลาย และ
เหมาะสมกับสถานศึกษา

1.3 ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

1.4 ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการ
นิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

1.5 การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และประสบการณ์ การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายใน
สถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

8. การแนะแนวการศึกษา

1.1 จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับ
ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการการเรียนการสอน

1.2 ดำเนินแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

1.3 ติดตามและประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

1.4 ประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษา กับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

9.1 จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รับรองการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

9.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

9.3 วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

9.4 ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายใน เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

9.5 ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนา ระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

9.6 ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9.7 ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

10. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

10.1 การศึกษา สืบหาความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

10.2 จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค ทักษะ ทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น

10.3 การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษาและที่จัดโดยบุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

10.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครั้ว ชุมชนท้องถิ่น

11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษา และองค์กรอื่น

11.1 ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ทั้งบริเวณ ใกล้เคียงภายในเขตพื้นที่การศึกษา ต่างเขตพื้นที่การศึกษา

11.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่างๆ ทั้ง ภายในประเทศและต่างประเทศ

12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กรหน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

12.1 สํารวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการ สนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

12.2 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการ จัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

12.3 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

จากข้อมูลที่เสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของ สถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการ ไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด โดยขอขยายอำนาจหน้าที่ของ การบริหารวิชาการในสถานศึกษามีเป็นจำนวนมาก ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การ พัฒนาระบบการเรียนรู้ 3) การวัดผลประเมินผลและการเทียบโอน 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา 5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 7) การ นิเทศการศึกษา 8) การแนะแนวการศึกษา 9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 10) การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน 11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับ สถานศึกษาอื่น 12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กรหน่วยงานและ สถาบันอื่นที่จัดการศึกษา เป็นต้น

2.3.2 การบริหารงานงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส และตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษารวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีต่อผู้เรียน

เซอร์วูด แฟรงค์ พี (Sherwood, Frank P อ้างใน ณรงค์ สัจพันโรจน์, 2539 : 2) กล่าวว่า ความหมายงบประมาณ คือ แผนเบ็ดเสร็จที่แสดงออกในรูปตัวเงิน แสดงโครงการดำเนินงานทั้งหมดในระยะเวลาหนึ่ง แผนนี้จะรวมถึง การกะประมาณบริหาร กิจกรรม โครงการและค่าใช้จ่าย ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุตามแผนนี้ย่อประกอบด้วยการกระทำ 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การจัดเตรียม การอนุมัติ และการบริหาร ส่วน วิศิษฐ์ กมลานนท์ (ม.ป.ป. : 13) ให้ความหมาย การงบประมาณ หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงิน และการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 19) กล่าวถึง งบประมาณว่าเป็นแผนการใช้จ่ายเงินเพื่อให้การดำเนินการต่างๆบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมดูแลการดำเนินงานได้อีกด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 39) กล่าวถึง ขอบข่ายการบริหารงบประมาณในสถานศึกษาว่า ได้มุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน โดยมีขอบข่ายการบริหารงบประมาณ ดังนี้

1. การจัดทำและเสนอของงบประมาณ
 - 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
 - 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
 - 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของงบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
 - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
 - 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ

- 2.3 การโอนเงินงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและ ผลการดำเนินงาน
 - 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
 - 3.2 การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
 - 4.1 การจัดทรัพยากร
 - 4.2 การระดมทรัพยากร
 - 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์
 - 4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
 - 4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
 - 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
 - 5.2 การรับเงิน
 - 5.3 การเก็บรักษาเงิน
 - 5.4 การจ่ายเงิน
 - 5.5 การนำเงินส่ง
6. การบริหารบัญชี
 - 6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน
 - 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
 - 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์
 - 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา
 - 7.2 การจัดหาพัสดุ
 - 7.3 การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง
 - 7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

ส่วนหน้าที่ของสถานศึกษาในด้านงบประมาณและการเงิน มีดังนี้

1. งานบริหารงบประมาณและการเงิน ได้แก่ จัดตั้งงบประมาณหรือจัดทำแผนการใช้จ่ายเงิน
พิจารณานำเสนอ เพื่อขออนุมัติแผนการใช้จ่ายเงินต่อคณะกรรมการสถานศึกษาบริหารงบประมาณให้

บรรล่วัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ติดตามรายงานผลการใช้งบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้
 จ่ายเงินตรวจสอบภายใน เก็บรักษาเงิน การเบิกจ่ายเงินประเภทต่างๆ ตามระเบียบกระทรวงการคลัง
 กำหนด (มาตรา 59 วรรค 4) อื่นๆ

2. งานพัสดุ ครุภัณฑ์ ได้แก่ เปลี่ยนแปลงแก้ไขรายการครุภัณฑ์ การกำหนดคุณลักษณะ
 เฉพาะของครุภัณฑ์ จัดซื้อ จัดจ้างตามแผนงานการใช้จ่ายเงิน มีอำนาจในการสั่งซื้อ สั่งจ้างเพิ่มขึ้น
 แต่งตั้งกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง แต่งตั้งกรรมการควบคุมการก่อสร้าง แต่งตั้งกรรมการตรวจรับการจ้าง
 แต่งตั้งกรรมการตรวจรับพัสดุ สั่งจำหน่ายพัสดุ ครุภัณฑ์ สั่งทำลายเอกสารที่ไม่เกี่ยวกับการเงิน การ
 เบิกจ่าย วัสดุ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์การศึกษา จัดทำทะเบียนคุมพัสดุ ครุภัณฑ์ อื่นๆ

3. งานด้านอื่นๆ ได้แก่ ดำเนินการด้านกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (ม.ปลาย) ระดม
 ทรัพยากรจากองค์กรและสถาบันต่างๆ ในชุมชนและสังคมเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
 (มาตรา 58) อื่นๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ขอบข่ายอำนาจหน้าที่หรือภารกิจของการบริหาร
 งบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส
 ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการ
 จัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการ
 เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อตัวผู้เรียน โดยขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของการ
 บริหารงบประมาณในสถานศึกษา ได้แก่ 1) การจัดทำและเสนอของงบประมาณ 2) การจัดสรร
 งบประมาณ 3) การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานการใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินงาน 4) การ
 ระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา 5) การบริหารการเงิน 6) การบริหารบัญชี 7) การบริหาร
 พัสดุและสินทรัพย์ เป็นต้น

2.3.3 การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญ มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถ
 ปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความ
 คล่องตัวมีอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากร
 ทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มี

ความมั่นคง และก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 51)

ขอบข่ายการบริหารงานบุคคลการบริหารงานบุคคล กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 51) ได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานบุคคลไว้ดังนี้

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
 - ก. การวิเคราะห์และวางแผนอัตรากำลังคน
 - ข. การกำหนดตำแหน่ง
 - ค. การขอเลื่อนตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาและวิทยฐานะข้าราชการครู
2. การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
 - ก. ดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษากรณีได้รับมอบหมายจาก อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา
 - ข. การจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว
 - ค. การแต่งตั้ง ย้าย โอนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
 - ง. การบรรจุกลับเข้ารับราชการ
 - จ. การรักษาราชการแทนและรักษาการในตำแหน่ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
 - ก. การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
 - ข. การเลื่อนขั้นเงินเดือนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
 - ค. การเพิ่มค่าจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว
 - ง. การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีถือจ่ายเงินเดือน
 - จ. เงินวิทยฐานะและค่าตอบแทนอื่น
 - ฉ. งานทะเบียนประวัติ
 - ช. งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 - ซ. การขอมีบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - ฅ. งานขอหนังสือรับรอง งานขออนุญาตให้ข้าราชการไปต่างประเทศ งานขออนุญาตลาอุปสมบท งานขอพระราชทานเพลิงศพ การลาศึกษาต่อ ยกย่องเชิดชูเกียรติและให้ได้รับเงินวิทยพัฒน์ และการจัดสวัสดิการ การดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่เกี่ยวข้อง
4. วินัยและการรักษาวินัย

- ก. กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง
- ข. กรณีความผิดร้ายแรง
- ค. การอุทธรณ์
- ง. การร้องทุกข์
- จ. การเสริมสร้างและการป้องกันการกระทำผิดวินัย

5. งานออกจากราชการ

- ก. การลาออกจากราชการ
- ข. การให้ออกจากราชการ กรณีไม่พ้นทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการ
- ค. การออกจากราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป
- ง. การให้ออกจากราชการไว้ก่อน
- จ. การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการนานหรือเหตุ ทดแทน
- ฉ. กรณีมีมลทินมัวหมอง
- ช. กรณีได้รับโทษจำคุกโดยคำสั่งของศาลหรือรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้

จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

เสนาะ ดิยาวี (2534 : 24-30) กล่าวว่า หน้าที่การบริหารงานบุคคล พิจารณาได้ใน 2 ส่วน คือ

1. หน้าที่เกี่ยวกับองค์กร ได้แก่ การริเริ่มและการกำหนดนโยบายทางด้านบุคคล การให้คำแนะนำ เกี่ยวกับการบริหารงานแก่ผู้เกี่ยวข้องในองค์กร การให้บริการเกี่ยวกับงานบุคคล และการควบคุมการบริหารหรือการปฏิบัติงานทางด้านบุคคล

2. หน้าที่เกี่ยวกับบุคคล ได้แก่

- 2.1 การวางแผนกำลังคน
- 2.2 การจ้างงาน เช่น การสรรหา คัดเลือก บรรจุ แต่งตั้ง เป็นต้น
- 2.3 การโยกย้าย เลื่อนตำแหน่งและให้ออกจากงาน
- 2.4 การอบรมและพัฒนา
- 2.5 การบริหารค่าตอบแทน
- 2.6 สุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน
- 2.7 ประโยชน์และบริการพนักงาน
- 2.8 การรักษาระเบียบวินัย
- 2.9 แรงงานสัมพันธ์

2.10 การวางแผนจัดองค์กร

2.11 การวิจัยงานบุคคล

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การบริหารบุคคลเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน โดยขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของการบริหารบุคคลในสถานศึกษา ได้แก่

- 1) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
- 2) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
- 3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่
- 4) วินัยและการรักษาวินัย
- 5) การออกจากการเป็นครู เป็นต้น

2.3.4 การบริหารงานทั่วไป

การบริหารโรงเรียนมีภารกิจหน้าที่ที่ต้องดำเนินการในหลายด้านเช่น ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านกิจการนักเรียน ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ด้านการจัดโรงเรียน งานสารบรรณ ฯลฯ การบริหารทั่วไปของโรงเรียนจะรวมงานด้านต่างๆไว้และกลายเป็นภารกิจหน้าที่ใหม่ขึ้นมา

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (มปป. : 164, 199) ให้ความหมายการบริหารงานทั่วไป หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับเอกสารต่างๆของโรงเรียนที่จำเป็นต้องปฏิบัติ ทั้งที่เป็นงานภายในและงานที่ติดต่อกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกเพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินกิจการไปได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างคล่องตัวยิ่งขึ้นอันที่จริงแล้วงานธุรการในโรงเรียนเป็นงานทุกชนิดที่ไม่ใช่งานสอน งานธุรการเป็นงานประจำที่ต้องทำอยู่ทุกวันไม่มีกำหนดเสร็จ ผู้ทำงานธุรการของโรงเรียนเปรียบเสมือนเป็นแม่บ้านของโรงเรียนนั้น

ส่วนขอบข่ายการบริหารทั่วไปการบริหารทั่วไป กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 64) ได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจของการบริหารทั่วไปไว้ดังนี้

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา

5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมและสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร
หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
16. การประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไป เป็นงานที่ไม่ใช่ภารกิจหน้าที่หลัก แต่ก็มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของโรงเรียนในการให้บริการแก่หน่วยต่างๆของโรงเรียนให้สามารถดำเนินไปตามจุดหมายที่ต้องการหรือที่กำหนดไว้ โดยการบริหารงานทั่วไปมีขอบข่ายอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบในหลายด้าน ซึ่งภารกิจหน้าที่ที่ไม่อาจจะจัดเข้าไว้ในภารกิจหน้าที่หลักด้านอื่นๆได้ (เช่น ด้านวิชาการ ด้านงานธุรการและการเงิน ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านงบประมาณ) นำมารวมเข้าด้วยกันกลายเป็นภารกิจหน้าที่ในด้านบริหารทั่วไป

2.4 การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ศาสนาที่ตนนับถือ จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาให้กับผู้เรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น

พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงกำหนดสาระศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามกรอบโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ศาสนาเพียงเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเท่านั้น ซึ่ง ฟาฏีนา วงศ์เลขะ (2552) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว เกิดกระแสสังคมบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ว่ายังไม่เพียงพอและยังไม่สนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับอัตลักษณ์และความต้องการของชุมชนที่ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้วิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาอิสลามที่เข้มข้น และได้ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม โดยเริ่มใช้ในสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนวิชาสามัญควบคู่ศาสนาในปีการศึกษา 2553 จำนวน 350 โรงเรียน ในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สงขลา (เขต 3) และสตูล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ก : บทนำ) กล่าวถึงเหตุผลที่ต้องจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาว่า อิสลามเป็นวิถีชีวิตหรือระบอบการดำเนินชีวิตที่มุสลิมทุกคนจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ เพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคมการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม หรืออิสลามศึกษา หรือศาสตร์ต่างๆเพื่อการดำรงชีพอยู่ในโลกนี้อย่างสันติสุข ถือเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาและปฏิบัติตั้งแตอยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ โดยไม่ต้องพะวงถึงปัจจัย ระยะเวลา อุปสรรค และสถานที่ ถึงแม้จะไกลหรือยากเพียงใดก็ต้องขวนขวายมาให้ได้ เพราะสรรพสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างไว้ทั้งปวงนั้นล้วนเป็นขุมพลังแห่งความรู้ที่มากมายมหาศาล ซึ่งประชาชาติทั้งมวลต้องแสวงหา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีอัตลักษณ์และความต้องการของชุมชนที่ชัดเจนคือ ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้วิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาอิสลาม ดังนั้นทางภาครัฐจึงส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐโดยได้ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2.4.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม เพื่ออยู่ร่วมในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างปกติสุข โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักการอิสลาม ซึ่ง อุดูด พรหมแสง (2552 : 35) กล่าวว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก โดยมีพื้นฐานความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ปฏิบัติตนตามแบบอย่างของท่านรอซูล ﷺ และมีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางอิสลาม ได้แก่ รักการอ่านอัล-กุรอาน รักการละหมาด รักความสะอาด มีมารยาทแบบอิสลาม มีความรับผิดชอบ ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องกำหนดตัวชี้วัดตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของแต่ละข้อและสามารถกำหนดตัวชี้วัดหลายๆตัวชี้วัดก็ได้ ทั้งนี้ให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของแต่ละสถานศึกษา

การนำหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปใช้ในสถานศึกษาซึ่งมีเนื้อหาสาระและรายละเอียด ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 ข : 3-7)

1. จุดหมายสำคัญของหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้ม คือ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตนตามแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด ﷺ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัล-กุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่างๆโดยยึดหลักการอิสลามและมีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดีมีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข

2. สมรรถนะสำคัญของหลักสูตร หลักสูตรอิสลามศึกษา 2551 มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญนอกจากต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีตามหลักสูตรแกนกลางแล้ว ที่สำคัญผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการอ่านอัล-กุรอานด้วย

3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก นอกจากรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะแล้ว ผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มข้นยังต้องเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญ คือ ต้องรักการอ่าน อัล-กุรอาน รักการละหมาด รักความสะอาด มีมารยาทแบบอิสลาม และมีความรับผิดชอบ

4. โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ประกอบด้วย ระดับการศึกษาและชั้นปีที่ทำการเปิดสอน สาระการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี/ช่วงชั้น หน่วยการเรียนรู้ทั้ง 4 สาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน เวลาแต่ละสาระ หน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรายปีหรือรายภาค

หลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนในการจัดการเรียนรู้ 4 สาระ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในแต่ละระดับ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 25-27)

ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น มีเวลาเรียน 320-400 ชั่วโมงต่อปี ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนสัปดาห์ละ 8-10 ชั่วโมง

ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง มีเวลาเรียน 400-480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนสัปดาห์ละ 10-12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิตใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต

ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าปีละ 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิตใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงโครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สาระการเรียนรู้	เวลาเรียน(พื้นฐาน)									
	อิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์)						อิสลามศึกษา ตอนกลาง (มุตะวัชชีฎะฮ์)			อิสลามศึกษา ตอนปลาย (ชานาอียะฮ์)
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5	ปีที่ 6	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 1 - 3
1. สาระอัล - กุรอาน	120	120	120	100	100	100	100	100	100	240
2. สาระอิสลามศึกษา										
• สาระ อัล - หะดีษ	20	20	20	40	40	40	40	40	40	120
• สาระ อัล - อะกี ดะฮ์(หลักศรัทธา)	40	40	40	40	40	40	40	40	40	120
• สาระ อัล - ฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ)	40	40	40	40	40	40	40	40	40	180
• สาระ อัศตารีค (ศาสนประวัติ)	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120
• สาระ อัล - อัคลาก (จริยธรรม)	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120
3. ภาษาอาหรับ	40	40	40	40	40	40	80	80	80	240
4. รู้ภาษามลายู	80	80	80	80	80	80	60	60	60	180
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120
รวมเวลาเรียน	ประมาณ 320 - 400 ชม./ ปี						ประมาณ 400 - 480 ชม./ ปี			ไม่น้อยกว่า 480 ชม./ ปี

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ข : 27)

จากตารางที่ 1 โครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดในตาราง ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม โดยพิจารณาจากพัฒนาการ ศักยภาพของผู้เรียน และบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้ ผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด สำหรับระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดะวะซซีญาฮฺ) และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาอียะฮฺ) สถานศึกษาต้องจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างเวลาเรียนและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

จากโครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนด สถานศึกษาจะต้องจัดตารางเรียนสำหรับนักเรียน ซึ่งเสนอเป็นตัวอย่าง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการจัดตารางเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 1

วัน/เวลา	8.30- 9.30	9.30- 10.30	10.30- 11.30	11.30- 12.30	12.30- 13.30	13.30- 14.30	14.30- 15.30	15.30- 16.30
จันทร์	*ศาสนา	สามัญ	สามัญ	ภาคเรียนที่ 1	สามัญ	สามัญ	*ศาสนา	กิจกรรมพัฒนาฯ
อังคาร	สามัญ	สามัญ	*ศาสนา		สามัญ	สามัญ	*ศาสนา	สามัญ
พุธ	สามัญ	*ศาสนา	สามัญ		สามัญ	*ศาสนา	สามัญ	สามัญ
พฤหัสบดี	สามัญ	สามัญ	สามัญ		*ศาสนา	สามัญ	*ศาสนา	ซ่อมเสริม
ศุกร์	สามัญ	สามัญ	*ศาสนา		*กิจกรรมพัฒนาฯ	สามัญ	สามัญ	ซ่อมเสริม

จากตารางที่ 2 เวลาเรียนตลอดทั้งปี หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 1000 ชั่วโมงต่อปี หรือ 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยแยกเป็นเวลาเรียนสาระย่อยที่ 1 อิสลามศึกษาที่อยู่ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 80 ชั่วโมงต่อปี หรือ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ สำหรับเวลาเรียนตามหลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน 400 ชั่วโมงต่อปี หรือ 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ นั้น ได้นับรวมเวลาเรียนอิสลามศึกษาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 80 ชั่วโมงต่อปี หรือ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เข้าด้วยกันแล้ว

5. ตัวชี้วัดคุณภาพของผู้เรียน หลักสูตรอิสลามศึกษามีการกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพของผู้เรียน ด้านต่างๆ ไว้ในแต่ละสาระประกอบด้วย สาระอัล-กุรอาน สาระอัล-หะดีษ สาระอัล-อะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา) สาระอัล-ฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ) สาระอัล-ตารีค (ศาสนประวัติ) สาระอัล-อัคลาก (จริยธรรม) สาระภาษาอาหรับ และสาระภาษามลายู/ภาษาอาหรับเสริม เพื่อใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาในแต่ละระดับการศึกษา ทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

6. เกณฑ์การจบหลักสูตร เมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรจะได้รับวุฒิการศึกษาทั้งด้านวิชาสามัญและศาสนา คือ จบระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จะได้รับวุฒิอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์) จบระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะได้รับวุฒิอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮ์) และจบระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะได้รับวุฒิอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮ์)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่เกิดจากนโยบายของศึกษาธิการที่ต้องการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและอัตลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้วิชาสามัญควบคู่ศาสนาที่เข้มข้น และการเรียนอิสลามศึกษา 2 ชม. ต่อสัปดาห์ยังไม่เพียงพอ โดยหลักสูตรดังกล่าวมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างนบีมุฮัมมัด เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

2.4.2 กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรแกนกลางอิสลามของสถานศึกษา

การดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสถานศึกษา จะต้องมีกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ให้นักลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ การประสานงานและการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร ตามภารกิจและแนวดำเนินการ ดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ค : 5-8)

ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม

ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล

ภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงานและการรายงาน

ภารกิจที่ 7 การประเมินและพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม สร้างความตระหนักและความเข้าใจให้แก่บุคลากร ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน เพื่อให้เห็นความสำคัญ ความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

แนวทางการดำเนินงาน

1. สำรวจความต้องการของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
2. จัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. ประชุมสร้างความเข้าใจ
4. ศึกษาดูงานจากสถานศึกษาที่ได้ดำเนินการมาแล้ว

ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา มีแนวทาง ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์
2. การกำหนดสมรรถนะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรและ โครงสร้างเวลาเรียน
4. การวิเคราะห์มาตรฐาน ตัวชี้วัดและรหัสวิชา
5. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา
6. การกำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
7. การกำหนดกระบวนการการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้
8. การกำหนดการวัดผลและประเมินผล
9. การจัดทำรูปเล่ม
10. การนำเสนอคณะกรรมการสถานศึกษาและเผยแพร่

ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวทางการดำเนินงาน

1. การบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้บริหารให้ความสนใจกับครูให้พัฒนาตนเอง และวางแผนดำเนินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้แก่ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การใช้สื่อการเรียนรู้ การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ การสอนซ่อมเสริม การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ฯลฯ

2. การบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนร่วมกันวางแผนให้ครูสามารถแนะแนวผู้เรียนในด้านความสามารถทางการเรียน และการศึกษาต่อ ร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อวิสัยทัศน์ จุดเน้น เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมสร้างนิสัย กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ฯลฯ โดยการกำหนดให้เป็นชมรม ชุมนุม หรือกลุ่มสนใจ

3. การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ระดมทรัพยากรมาใช้ให้คุ้มค่า
2. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา
3. จัดให้มีสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี
4. จัดแหล่งเรียนรู้และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
5. ส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
6. นิเทศภายในอย่างเป็นระบบ

ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตร อิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน

ดำเนินการตามภารกิจที่ 2 และภารกิจที่ 3 ที่สถานศึกษากำหนดไว้ โดยการจัดระบบการนิเทศ ติดตาม กำกับ ให้กระบวนการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพตามมาตรฐานของหลักสูตรแกนกลางอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล

แนวทางการดำเนินงาน

1. แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษา อาจมีทั้งผู้สอนอิสลามศึกษาและผู้สอนวิชาสามัญ

2. ร่วมกันวางแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ และมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน

3. ร่วมกันสร้างเครื่องมือการนิเทศที่เหมาะสม และเอื้อต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน

4. ร่วมกันดำเนินการนิเทศ ปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา

ภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงานและการรายงานแนวทางการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการประเมินและรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา

2. สรุปและการรายงานผลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

ภารกิจที่ 7 การประเมินและพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวทางการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาให้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานแลงานวิชาการอิสลามศึกษาของสถานศึกษา ร่วมกันวางแผนการดำเนินการประเมินหลักสูตร โดยการกำหนดเครื่องมือประเมิน ตั้งคณะกรรมการประเมิน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและเขียนรายงานผลการประเมินหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

2. สถานศึกษาดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การเตรียมความพร้อมในการนำแนวคิด การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ไปใช้ให้บังเกิดผลในระดับโรงเรียน โรงเรียนควรได้ ดำเนินการเตรียมความพร้อม ดังนี้

2.1 ครูและผู้บริหาร โรงเรียนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ให้รู้และเข้าใจเพื่อหา แนวทางที่จะนำไปใช้ให้เกิดผลสำเร็จ และหลีกเลี่ยงหรือลดข้อผิดพลาด

2.2 ฝึกอบรมคณะกรรมการสถานศึกษา เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษา เช่น การประชุม การตัดสินใจสั่งการ นโยบาย การวางแผนงาน การทำงานเป็นทีม งานวิชาการ การบริหารงานบุคคล งบประมาณ และอื่นๆ เป็นต้น ก่อนทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา

2.3 เสริมแรง สร้างขวัญและกำลังใจแก่คณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อเป็นการจูงใจให้ได้มาซึ่งผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ

2.4 ครูต้องพัฒนา ปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้เป็นครูมืออาชีพ เน้นคุณภาพของผู้เรียน เนื่องจากการทำงานจะถูก กำกับ โดยคณะกรรมการสถานศึกษา

2.5 ผู้บริหาร โรงเรียนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะให้เป็นผู้บริหารมืออาชีพ มีภาวะผู้นำมีทักษะด้านการสื่อสาร การประชุม การประสานงาน มนุษยสัมพันธ์ มีวิสัยทัศน์การบริหารเพื่อการพัฒนา และอื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือในรูปของคณะกรรมการเพื่อ เป็นผู้้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรแกนกลางอิสลามของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสถานศึกษา จะต้องมีการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ โดยวิธีการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรมีภารกิจสำคัญที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา การดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล การสรุปผลการดำเนินงานและการรายงาน และการประเมินและพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประยุทธ์ เจริญชัยภูมิ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีปัญหาในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีปัญหาคือด้านการกำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาของโรงเรียน คณะกรรมการที่มาจากภาคประชาชน ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเพราะคิดว่ามีความรู้ น้อย ขาดความรู้ความเข้าใจกฎระเบียบการบริหารเรื่องงบประมาณของทางราชการ

เรียงยศ แก้วไพฑูรย์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการ โรงเรียนที่มีต่อการบริหารงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ พบว่า โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ถ้าพิจารณารายด้านพบว่าที่อยู่ระดับมาก คือการ

ประสานงานและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของคณะกรรมการโรงเรียนโดยรวมทุกด้านและแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

บุญมี เชาระกำ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า กรรมการโรงเรียนประถมศึกษา มีระดับการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสถานภาพของกรรมการโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารและข้าราชการครูในโรงเรียนมีระดับการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้นำท้องถิ่น มีระดับการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง และผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาที่มีสถานภาพต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อุไค ศรีทุมมา (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองอุดรธานี พบว่า คณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาจำแนกตามสถานภาพ มีปัญหาการปฏิบัติงานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า กรรมการจากข้าราชการครูในโรงเรียน มีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน และอยู่ในระดับน้อย 1 ด้าน คือ ด้านการประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นและชุมชน กรรมการจากประชาชนและข้าราชการอื่นมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 6 ด้าน และกรรมการจากผู้บริหารโรงเรียนมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 3 ด้าน และอยู่ในระดับน้อย 3 ด้าน คือ ด้านการรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนงานของโรงเรียน ด้านการประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นและชุมชน และด้านการแต่งตั้งที่ปรึกษาและ/หรือคณะอนุกรรมการต่าง ๆ

พัชรา สิริภักดีวงศ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง วุฒิการศึกษาจบปริญญาตรี อาชีพรับจ้าง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ตามค่าเฉลี่ย ได้ดังนี้ ด้านการบริหารทั่วไป ด้านบริหารงานบุคคลด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ตามค่าเฉลี่ย ได้ดังนี้ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านวิชาการ และด้านการบริหารทั่วไป ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ได้แก่ วุฒิกการศึกษา

วีระวัฒน์ ศรีโนนยางค์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษา พบว่า คณะกรรมการโรงเรียน โดยรวมและจำแนกตามสถานภาพ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนอยู่ในระดับมาก และมีการปฏิบัติหน้าที่ด้านการกำหนดนโยบายแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้คณะกรรมการโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ โดยรวมและรายด้านไม่ต่างกัน

สถาพร ชูศรีทอง (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการโรงเรียนต่อการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า คณะกรรมการโรงเรียน โดยส่วนรวมและจำแนกตามสถานภาพ มีปัญหาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนประถมศึกษา โดย รวมและรายด้านอยู่ในระดับกลาง และได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ได้แก่ การให้คณะกรรมการโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนแม่บท และแผนพัฒนา ควรมีการประชุมชี้แจงรายละเอียดของแผนให้ทราบก่อนจัดทำแผน ควรแจ้งงบประมาณที่ได้รับให้คณะกรรมการโรงเรียนทราบเป็นราย ควรมีการรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินการตามแผนให้ชุมชนทราบอย่างต่อเนื่อง และควรจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง ควรประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของโรงเรียนทางหอกระจายข่าว แผ่นพับ จุลสาร และในการแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการควรพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์เป็นที่ยอมรับของชุมชน

สุวรรณ ภูระวงษ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อแนวปฏิบัติตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา พบว่า คณะกรรมการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและคณะกรรมการจากนอกสถานศึกษา มีความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับเห็นด้วย คณะกรรมการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากสถานศึกษา มีความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 4 ด้าน มากกว่าคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาจากนอกสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การที่ประชาชน ชุมชน องค์กร และท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ถือว่าเป็นการร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาการศึกษา เป็นนวัตกรรมใหม่ของการจัดการศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง องค์กร ชุมชนและท้องถิ่น เข้ามาร่วมกำหนดบทบาทและตัดสินใจอนาคตของตนเอง จึงทำให้เกิดแนวทางการจัดการศึกษาที่หลากหลาย โดยมุ่งที่จะพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่สภาพความเป็นจริงการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ชุมชนหรือคณะกรรมการยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษา ไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุม มีความเกรงใจผู้บริหารสถานศึกษา ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ขาดประสบการณ์ ขาดทักษะกระบวนการกลุ่ม ปัญหาความยากจนของชุมชน เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus